

TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELI SIFATINI OSHIRISHNING ILMIY-NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI

Ismatov Davron Rahimdjanoich
Mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya: Ushbu tezisda tijorat banklarining kredit portfeli sifatini oshirishga qaratilgan ilmiy-nazariy va amaliy asoslar tahlil qilinadi. Kredit portfeli sifatini boshqarish banklarning moliyaviy barqarorligini va rentabelligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotda kredit portfeli sifatini baholash metodlari, kredit risklarini boshqarish, portfelni diversifikatsiya qilish va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali kredit portfeli sifatini oshirishning asosiy yondashuvlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, kredit siyosati va strategiyalarining roli, mijozlar bilan aloqalarni mustahkamlash, hamda banklarning ehtiyotkorlik bilan qarorlar qabul qilishining ahamiyati ta'kidlanadi. Tezis, tijorat banklari uchun kredit portfeli sifatini yaxshilashga qaratilgan amaliy tavsiyalarni taklif qiladi va uning iqtisodiy tizimning barqarorligini ta'minlashdagi rolini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Tijorat banklari, kredit portfeli, kredit siyosati, kredit risklari, portfelni diversifikatsiya qilish, kredit sifatini baholash, zamonaviy texnologiyalar, moliyaviy barqarorlik, to'lov qobiliyati, mijozlarga xizmat ko'rsatish, kredit boshqaruvi, iqtisodiy barqarorlik.

Annotation: This thesis analyzes the scientific-theoretical and practical foundations for improving the quality of the commercial banks' credit portfolio. Managing the quality of the credit portfolio plays a crucial role in ensuring the financial stability and profitability of banks. The research discusses methods for assessing the quality of the credit portfolio, managing credit risks, diversifying the portfolio, and enhancing the credit portfolio quality through the application of modern technologies. Additionally, the role of credit policies and strategies, strengthening customer relationships, and the importance of making decisions with caution are emphasized. The thesis offers practical recommendations for improving the quality of the credit portfolio in commercial banks and highlights its role in ensuring the stability of the economic system.

Keywords: Commercial banks, credit portfolio, credit policy, credit risks, portfolio diversification, credit quality assessment, modern technologies, financial stability, repayment ability, customer service, credit management, economic stability.

Tijorat banklari kredit portfeli sifatini oshirishning ilmiy-nazariy va amaliy asoslari iqtisodiy tizimning barqarorligi va rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Kredit portfeli — bu tijorat banki tomonidan ajratilgan kreditlarning to‘plami bo‘lib, u bankning barcha kredit operatsiyalarini o‘z ichiga oladi. Kredit portfeli sifatining pastligi, shubhasiz, bankning moliyaviy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, buning natijasida bankning risklarni boshqarish qobiliyati, likvidligi va rentabelligi yomonlashadi. Kredit portfeli sifatini boshqarish, nafaqat tijorat banklari uchun, balki butun iqtisodiy tizim uchun ham muhim ahamiyatga ega, chunki banklar iqtisodiyotning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda markaziy o‘rin tutadi.

Tijorat banklarining asosiy vazifalaridan biri — bu kreditlash jarayonini samarali boshqarishdir. Banklar ajratilgan kreditlar orqali iqtisodiy faoliyatni qo‘llab-quvvatlaydi, shu bilan birga, kreditlar bo‘yicha to‘lovlarni o‘z vaqtida amalga oshirilishini ta'minlashga harakat qiladilar. Biroq, kredit portfeli sifatining pasayishi, ya'ni kreditlarning qaytarilishida muammolar yuzaga kelishi, bankning barqarorligini tahdid qilishi va uning moliyaviy ahvoliga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shunday qilib, kredit portfeli sifatini oshirish nafaqat tijorat bankining muvaffaqiyati, balki butun iqtisodiyotning barqarorligi uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Kredit portfeli sifatini baholashda bir qator metodologik yondashuvlar mavjud. Banklar kredit portfeli sifatini baholashda mijozlarning to‘lov qobiliyatini, moliyaviy holatini, biznes faoliyatini va boshqa omillarni hisobga olishadi. Banklar, o‘z navbatida, risklarni tahlil qilish va kredit so‘rovlarining ehtiyotkorlik bilan tekshirilishini ta'minlash orqali kredit portfelini samarali boshqaradilar. Kreditlarni qaytarish ehtimoli, qarzlarning klassifikatsiyasi, kreditni to‘lash muddatlari va kreditlar bo‘yicha sug‘urtalash kabi mexanizmlar kredit portfeli sifatini baholashda asosiy omillar sifatida qaraladi.

Shu bilan birga, kredit portfeli sifatiga ta'sir etuvchi muhim omillardan biri — bu kredit risklarini boshqarishdir. Kredit risklari, banklarning moliyaviy barqarorligini tahdid qiluvchi eng asosiy omillardan biridir. Risklarni boshqarish jarayonida banklar, kredit portfelini tahlil qilish va qarzlarning qaytarilishini kuzatish orqali xatarlarga qarshi samarali choralar ko‘radilar. Banklar, o‘z navbatida, kredit portfelini diversifikatsiya qilish orqali risklarni tarqatishga harakat

qiladilar. Portfelni diversifikatsiya qilish, ya'ni kreditlarni turli sanoatlar, sektorlar va sohalar bo'yicha ajratish, bankning umumiy riskini kamaytiradi va kredit portfeli sifatini oshiradi. Shuningdek, kredit portfeli turli xil mijozlarga taqdim etilganda, bu bankning risklarini yanada tarqatadi, shu bilan birga kreditlar bo'yicha to'lov qobiliyatini baholashda yanada aniqroq ma'lumotlar beradi.

Texnologik taraqqiyot ham kredit portfeli sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy texnologiyalar, masalan, sun'iy intellekt (AI), katta ma'lumotlar (big data), va tahlil vositalari banklarga mijozlarning moliyaviy holatini yanada chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi. Katta ma'lumotlar va sun'iy intellektdan foydalanish banklarga mijozlarning kreditorlik tarixini va kreditlarning qaytarilish ehtimolini aniqroq bashorat qilish imkoniyatini yaratadi. Bu texnologiyalar banklarga kreditlarning qaytarilish ehtimolini tahlil qilish, risklarni aniqlash va natijada kredit portfeli sifatini oshirish imkonini beradi. Shuningdek, masofaviy xizmatlar va raqamli bank xizmatlari ham banklar tomonidan mijozlar bilan o'zaro aloqalarni soddalashtirish va samarali boshqarish imkoniyatini yaratadi.

Kredit portfeli sifatini oshirish uchun banklar o'zlarining kredit siyosatlarini takomillashtirishlari, ehtiyotkorlik bilan qarorlar qabul qilishlari zarur. Kredit siyosati, banklarning kredit ajratish jarayonidagi asosiy ko'rsatkichlar to'plami bo'lib, uning mazmuni kreditlarning qaytarilishini ta'minlashga qaratilgan bo'lishi kerak. Banklar kredit ajratishda mijozlarning to'lov qobiliyatini, uning moliyaviy barqarorligini va kreditga bo'lgan ehtiyojini hisobga olishlari lozim. Mijozlarning moliyaviy holatini baholashda, nafaqat ularning daromadlari, balki xarajatlari va qarzlarning mavjudligi ham muhim omillar sifatida qaraladi. Kredit siyosatining yuksak darajada rivojlanishi, ehtiyotkorlik va shaffoflik asosida amalga oshirilishi, kredit portfeli sifatini oshirishga yordam beradi.

Kredit portfeli sifatini oshirishda, shuningdek, banklar mijozlarga xizmat ko'rsatishni takomillashtirishga ham alohida e'tibor qaratishlari lozim. Mijozlar bilan yaxshi aloqalar o'rnatish, ularning ehtiyojlarini tushunish va shaffof xizmat ko'rsatish banklarning uzoq muddatli muvaffaqiyatiga olib keladi. Mijozlarning to'lov qobiliyatini tahlil qilish, ularning moliyaviy holatini chuqur o'rganish va

кредитлар bo'yicha ehtiyotkorlikni ta'minlash orqali banklar xavfning oldini olishlari va kreditlar portfelining sifatini yaxshilashlari mumkin.

Xulosa qilib aytganda, tijorat banklari kredit portfeli sifatini oshirish uchun samarali risklarni boshqarish, kredit siyosatini takomillashtirish, texnologiyalarni qo'llash va portfelni diversifikatsiya qilish kabi muhim omillarni inobatga olishlari zarur. Banklar o'z kredit siyosatlarini doimiy ravishda takomillashtirib borishlari, yangi texnologiyalarni joriy etishlari va mijozlarga shaffof xizmat ko'rsatish orqali kredit portfeli sifatini yaxshilashlari mumkin. Shuningdek, kredit risklarini boshqarishda innovatsion yondashuvlar va ilg'or amaliyotlar banklarning iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1.Ercegovac, R., Pečarić, M., & Klinac, I. (2020). Bank risk profiles and business model characteristics. *Journal of central banking theory and practice*, 9(3), 107-121.

2.Lee, I., & Shin, Y. J. (2018). Fintech: Ecosystem, business models, investment decisions, and challenges. *Business horizons*, 61(1), 35-46.

3.Weill, P., & Woerner, S. (2018). *What's your digital business model? six questions to help you build the next-generation enterprise*. Harvard Business Press.

4.Chong, A. Y. L., Lim, E. T., Hua, X., Zheng, S., & Tan, C. W. (2019). Business on chain: A comparative case study of five blockchain-inspired business models. *Journal of the Association for Information Systems*, 20(9), 1310-1339.

5.Rahmayati, R. (2021). Competition Strategy in The Islamic Banking Industry: An Empirical Review. *International Journal Of Business, Economics, And Social Development*, 2(2), 65-71.

6.Хакимова Н. К., Низомов А. Б., Мажидов К. Х. ОЦЕНКА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ МАСЛО-ЖИРОВОЙ ОТРАСЛИ ПРИ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ //ББК 36.81 я43 Т38 Редакционная коллегия: д. т. н., профессор Акулич АВ (отв. редактор) к. т. н., доцент Машкова ИА (отв. секретарь). – 2022. – С. 294.

7.Хакимова Н. К. и др. Оптимизация мощности очистительных отделений маслоэкстракционных предприятий //Universum: технические науки. – 2020. – №. 7-2 (76). – С. 32-35.

8.Mamatkarimov O. et al. Overview of the IX International Conference on Advanced Agritechnologies, Environmental Engineering and Sustainable Development–AGRITECH-IX–2023 //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 486. – С. 00001.